

Feasibility Study on Family Laws Education as a General Lesson in Higher Education

Hussein Mahmoodi^{*1}, Davod Mirzaie²

¹ Political Science and Law Lorestan University, Khorramabad, Iran

² Curriculum Studies, Khorramabad, Iran

Email:mahmoodi.h@lu.ac.ir *Corresponding author: Hussein Mahmoodi., Political Science and Law Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Article Info

Keywords: Education, Family law, Higher education, Feasibility study, General lesson.

Abstract

Introduction: The family is the social institution, which is the first foundation of collective life. Considering the importance of the family and its legal system, the discussion of the family rights and its education can prevent the damage caused by the lack of familiarity with it; So, the purpose of this study was to feasibility study of family laws education in higher education from the viewpoint of laws professors.

Methods: This research is applied in terms of purpose and based on data collection method, is a descriptive research- survey type. The statistical population included law professors in Iran. Sampling method was a simple random that 150 people were selected based on G-Power method. The Data collection tool was a researcher-made questionnaire. Content validity of the questionnaire was confirmed by experts and reliability of the questionnaire was determined using Cronbach's alpha coefficient of 0.88 which indicates the appropriate reliability of the tool. For analyzing the results, descriptive statistics (mean and standard deviation), and one-sample t-test and independent t-test statistical tests were used.

Results: The results showed that professors agreed with the necessity and opportunity to education of family laws in higher education and well evaluated the teachers' attitudes on the education of family law in higher education. They believed that there was no serious threat in this regard, and the readiness of human resources is also considered to be favorable.

Conclusion: According to the results of this research on the need to family laws education at university, in addition to other general lessons, family laws education could be paid more attention as a separate lesson.

Copyright © 2020, Education Strategies in Medical Sciences (ESMS). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

بررسی امکان‌سنجی آموزش حقوق خانواده به عنوان درس عمومی در آموزش عالی

حسین محمودی^{*}، داود میرزایی فر^۲

^۱ گروه علوم سیاسی و حقوق دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

^۲ برنامه ریزی درسی، خرم‌آباد، ایران

*نویسنده مسؤول: حسین محمودی، گروه علوم سیاسی و حقوق دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران. ایمیل: mahmoodi.h@lu.ac.ir

چکیده

مقدمه: خانواده نهاد اجتماعی است که نخستین شالوده حیات جمعی به شمار می‌رود. با توجه به اهمیت خانواده و نظام حقوقی آن، بحث حقوق خانواده و آموزش آن می‌تواند از آسیب‌های ناشی از عدم آشنایی با آن جلوگیری نماید؛ در نتیجه هدف پژوهش حاضر، بررسی امکان‌سنجی آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از نظر اساتید رشته حقوق بود.

روش‌ها: این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و حسب شیوه گردآوری داده، از جمله پژوهش‌های توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری، شامل اساتید رشته حقوق ایران بود. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بود که با روش جی پاور تعداد ۱۵۰ نفر انتخاب شد. ابزار گردآوری دادها پرسشنامه محقق ساخته بود. روای محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان تائید شد و پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ تعیین شد که نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار است. برای تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آزمون‌های آماری تی تک نمونه‌ای و تی مستقل استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان دادند اساتید با ضرورت و فرست آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی موافق بودند و نگرش اساتید درباره آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی را خوب ارزیابی کردند. آن‌ها معتقد بودند تهدیدی جدی در این خصوص وجود ندارد و آمادگی نیروی انسانی را نیز در حد مطلوب می‌دانند.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج این پژوهش مبنی بر نیاز به آموزش حقوق خانواده در دانشگاه، می‌توان در کنار دیگر دروس عمومی به آموزش حقوق خانواده به صورت یک درس مجزا پرداخته شود.

وازگان کلیدی: آموزش، حقوق خانواده، آموزش عالی، امکان‌سنجی، درس عمومی.

مقدمه

اجتماعی، آنچنان‌که از وجودان عمومی در هر زمان برمی‌آید می‌باشد. در اصطلاح حقوق عبارت است از مجموعه قواعد و مبانی الزام‌اور و غیر الزام‌اور که بر روابط اشخاص اعم حقیقی و یا معنوی حاکم است [۱۸ و ۱۹]. حقوق خانواده شاخه‌ای از حقوق مدنی است که به مقررات و قواعد شکل‌گیری تداوم و انحلال خانواده می‌پردازد. در این شاخه از حقوق با در نظر گرفتن اموری چون مصالح اعضا و نهاد خانواده و کارکردهای این نهاد حفظ و بقای نسل تأمین نیازهای عاطفی و روانی اعضا و برقراری نظام مراقبتی و حمایتی از کودکان، چگونگی روابط حقوقی اعضای خانواده و حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر مشخص می‌شود [۲۰]. حقوق خانواده یا قانون خانواده به حقوق یا قوانینی گفته می‌شود که به خانواده می‌پردازد و به مجموعه قواعد و مقرراتی مربوط است که حاکم بر روابط افراد خانواده (از قبیل شوهر، زن، فرزند، پدر و مادر) و امور مالی مرتبط با آن‌ها (مانند مهریه زوجه و نفقة همسر و اقارب) است [۲۱]: به عنوان مثال مطابق مفاد ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی، در روابط زوجین، ریاست خانواده از خصایص شوهر است [۲۲] و این امور در حقوق خانواده تشریح شده است تا موجب سو برداشت و سو استفاده قرار نگردد. از منظر اندیشمندان حقوقی، خانواده گروهی است که به دلیل قرابت یا زوجیت، هم‌ستگی حقوقی و اجتماعی یافته و تحت رهبری و ریاست مقامی قرار گرفته است [۲۳]. در خانواده، شأن حقوق افراد و نظام سلسله‌مراتب بروشنی مشخص و جایگاه هر عضو در این مجموعه معلوم و باید هر یک به حقوق دیگر اعضا احترام بگذارند. حسن معاشرت، برقراری نظم، امنیت، معین شدن مرز مسئولیت‌ها و ایجاد عدالت را می‌توان به عنوان اصول اساسی حقوق خانواده برشمرد [۲۴]. امور خانواده به چهار دسته تقسیم می‌شود: امور مالی، امور خاص زناشویی، امور جاری (همانند تعیین مسکن و تنظیم ارتباط با بیرون خانواده به انگیزه‌های مختلف) و تربیت و نگاهداری فرزندان [۲۵]. اصول اساسی حقوق خانواده را می‌توان این‌گونه بیان کرد: ۱- حقوق اختصاصی شوهر: حق ریاست؛ حق موافقت با کار زوجه یا منع او از اشتغال؛ حق تمکن. ۲- حقوق اختصاصی زن: حق تعیین مهریه و دریافت آن از شوهر؛ حق حبس؛ حق دریافت دستمزد از شوهر در مقابل انجام امور خانه ۳- حقوق مشترک (متقابل زن و شوهر): از جمله حقوق که زن و شوهر نسبت به یکدیگر دارند، حسن معاشرت است. حسن معاشرت، به این معنا که زن و شوهر با احترام متقابل، همدلی، گذشت، تأمین نیازهای جنسی یکدیگر، همکاری، وفاداری، رعایت عدالت، زندگی کنند و عدم رعایت هر یک از موارد، حقوقی را در پی خواهد داشت (ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی)؛ بنابراین در نظام حقوق ایران قانونی تحت عنوان قانون مدنی و قانون حمایت خانواده وجود دارد که آشنازی با آن می‌تواند در

خانواده مقدس‌ترین نهاد جهت آرامش، تربیت و تکامل انسان به شمار می‌آید و می‌توان گفت جامعه سالم درگرو خانواده سالم خواهد بود [۱ و ۲]؛ بنابراین خانواده نهاد اجتماعی است که نخستین شالوده حیات جمعی به شمار می‌رود [۳] و سلامت آن بسیار بیشتر از سیستم قضایی کشور می‌تواند در پیشگیری از جرم و خشونت، مؤثر باشد [۴]. از نظر جامعه شناسان خانواده تعیینی ساده دارد، خانواده گروهی از اشخاص است که با پیوندهای خویشی مستقیم به هم متصل می‌شوند و اعضای بزرگ‌سال آن مسئولیت نگهداری کودکان را به عهده دارند [۵]. خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای تأثیرگذار بر ارتقاء سطوح فرهنگی جامعه شناخته شده است [۶]. عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جامعه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد [۷]. در حقیقت حیات خانواده در تمامی حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بوده و با تکیه بر آن می‌توان به مزیت مادی و معنوی رسید [۸]؛ نظام عاطفی پیچیده‌ای است که چند نسل را در برمی‌گیرد و وجه تمایز آن با سایر نظامهای اجتماعی در وفاداری، عاطفه و دائمی بودن عضویت افراد در آن است، بهطوری که ورود به آن از لحظه تولد آغاز می‌گردد و اعضا به وسیله مرگ از یکدیگر جدا می‌شوند [۹]. پژوهشگران بر این باورند که بسیاری از انحرافات رفتاری ریشه در نظام خانواده دارد و پیش‌شرط دستیابی به جامعه سالم، تحقق خانواده سالم است [۱۰]. برخی سلامت خانواده را ترکیبی از کیفیت زندگی خانواده، سلامت هر یک‌یک اعضا، کنش متقابل اعضا خانواده باهم، معنویت، تعزیه، مقابله، محیط، اوقات فراغت، روزمرگی، خواب و مسئله جنسی، تعریف کرده‌اند [۱۱] و بعضی دیگر ابعاد سلامت خانواده را در حوزه‌های جسمی، احساسی، هوشی، معنوی، اجتماعی، بین شخصی و ابعاد محیطی مورد تأکید قرار داده‌اند [۱۲]. شش مؤلفه مهم در شناخت خانواده سالم شامل، پاییندی نسبت به خانواده، قدردانی و محبت نسبت به یکدیگر، ارتباط مثبت، وقت‌گذرانی لذت‌بخش با یکدیگر در اوقات مناسب، احساس سلامت معنوی و توانایی تحمل فشارها و بحران‌ها می‌باشد. شناسایی و برآوردن این نیازها، خانواده را مولد و پرثمر ساخته و از مشکلات و آسیب‌های خانوادگی پیشگیری می‌کند [۱۳]. اهمیت خانواده با توجه به کارکردهای آن مثل، مشروعيت ارتباط جنسی [۱۴]، توالد و تناسل [۱۵]، کارکرد تربیتی [۱۶] و کارکرد اجتماعی اقتصادی [۲] ایجاد می‌کند با تنظیم روابط اعضا خانواده، از تداخل و تعارض نقش‌ها در درون خانواده پیشگیری شود، درنتیجه یکی از عرصه‌های مهم در هر جامعه‌ای قوانین و مقررات یا نظام حقوقی آن جامعه است که در این میان حقوق خانواده به دلیل موضوع اهمیت خانواده، اهمیت ویژه‌ای دارد. به نظر لوی برول، حقوق مجموع قواعد اجباری است که سبب ایجاد روابط

موضوعات حقوق خصوصی است و قواعد خانواده در قانون مدنی گنجانده شده و مواد ۶۴۲-۶۴۷ قانون مدنی نیز به حمایت از خانواده با ضمانت اجراهای کیفری پرداخته است [۲]. با توجه به اهمیت خانواده و نظام حقوقی آن، بحث حقوق خانواده می‌تواند برای تمامی دانشجویان مطرح شود تا بتوان از آسیب‌های ناشی از عدم آشنایی با آن جلوگیری نمود؛ زیرا عدم آشنایی با نظام حقوقی بهخصوص در زمینه خانواده، به دلیل اهمیت و عامه بودن آن آسیب‌های بسیاری را به دنبال خواهد داشت. درین تمامی نهادها، سازمان‌ها و تأسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص و بسزا دارد. تمامی آنان که در باب سازمان جامعه اندیشیده‌اند، بر خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه تأکید ورزیده‌اند [۳۲]. از دیدگاه آموزه‌های دینی، خانواده سنگ بنی جامعه است که فرد را به جامعه و نسل‌ها را به یکدیگر مرتبط می‌سازد و گروه‌های اجتماعی گوناگون را به هم پیوند می‌دهد [۳۳]. در نتیجه آشنایی با قانون خانواده می‌تواند منجر به آشنایی با مبانی در زمینه هویت و جایگاه زن و مرد در نظام هستی، نظام اخلاقی خانواده؛ حقوق و مسئولیت‌های اعضای خانواده؛ آشنایی با جایگاه خانواده؛ رفع شباهات فقهی و حقوقی خانواده و درنهایت زمینه‌ساز استحکام خانواده شود؛ بنابراین، این پژوهش با توجه حلقه مفهوده آموزش حقوق خانواده، در صدد بررسی امکان‌سنگی آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی به عنوان یک درس عمومی برای تمامی دانش‌جویان است؛ در این راستا سوالات پژوهش به شرح زیر است:

- ۱- ضرورت آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه استادیت تا چه اندازه است؟
- ۲- استادیت تا چه اندازه، برنامه آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی را به عنوان فرصت تلقی می‌کنند؟
- ۳- تهدیدهای (آثار منفی و زیان‌های احتمالی) آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه استادیت تا چه اندازه‌اند؟
- ۴- از دید استادیت، نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی تا چه اندازه مثبت‌اند؟
- ۵- میزان آمادگی نیروی انسانی برای آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه استادیت تا چه اندازه است؟
- ۶- آیا میان دیدگاه استادیت در خصوص عوامل یادشده با توجه جنسیت استادیت تفاوت وجود دارد؟

$\text{power}(\beta \text{ err prob}) = 0.99$ به عنوان نمونه آماری تعیین شد. ابزار گردآوری دادها پرسشنامه محقق ساخته بود. این پرسشنامه دارای ۵ مؤلفه (ضرورت آموزش حقوق خانواده ۶ گویه؛ فرصت آموزش حقوق خانواده ۶ گویه؛ تهدیدهای آموزش حقوق خانواده ۶ گویه؛ نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده ۷ گویه و آمادگی نیروی انسانی برای

اعتلا و استمرار نهاد خانواده مؤثر باشد و مهم‌ترین بخش حقوق خانواده، حقوق و تکالیف زوجین در قبال یکدیگر است و این حقوق و تکالیف در دو بخش جای می‌گیرند: ۱- حقوق و تکالیف مالی ۲- حقوق و تکالیف غیرمالی (ماده ۱۱۵ قانون مدنی). از جمله پژوهش‌های که به بررسی حقوق خانواده پرداخته‌اند: رستمیان املشی (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان داد که بیشترین ضریب اهمیت حقوق خانواده در سیستم آموزشی به مؤلفه نکاح با ۸ شاخص در سند تحول آموزش‌پرورش و ۶ شاخص در کتاب‌های درسی و پس از آن به ترتیب حضانت با ۶ شاخص در سند برنامه درسی ملی و ۵ شاخص در کتاب‌های درسی و طلاق با ۳ شاخص به طور مساوی در سند تحول بنیادین آموزش و پژوهش و سند برنامه درسی ملی بود [۲۶]. همچنین غضنفری (۱۳۹۳) با بررسی حقوق مالی و غیر مالی زوجین با تکیه بر قانون حمایت خانواده مصوب (۱۳۹۱/۱۲/۱) سعی کرده‌اند مباحثی از حقوق و روابط مالی و غیرمالی زوجین مطرح شود و دو طرف از امتیازی که بهموجب اصول و قواعد حقوقی برخوردار می‌باشند اطلاع لازم را کسب نمایند. این حقوق و روابط به دو بخش مالی مانند مهریه و نفقة و غیرمالی مانند ریاست شوهر و حق اشتغال زن و حقوق و تکالیف مشترک از جمله حسن معاشرت و وفاداری تقسیم می‌شود [۲۷]. تحقیقات نشان داده است، پژوهش در مشکلات مربوط به خانواده، بالأخص بررسی پرونده‌های اختلافات خانوادگی، بیانگر این واقعیت اجتماعی است که حقوق مالی و غیرمالی زوجین در رابطه با یکدیگر در مواردی که توافق اخلاقی وجود ندارد به عنوان حریه‌ای برای اضرار دیگری استفاده می‌شود [۲۸] و این امر می‌تواند زمینه ایی برای توجه جدی به حقوق خانواده و زن و شوهر نسبت به هم باشد که در این زمینه می‌توان با آموزش درست در سطوح مختلف از جمله برنامه درسی آموزش عالی، به عنوان بالاترین سطح آموزش رسمی که دارای بازده خصوصی و عمومی است، حقوق خانواده را برای افراد تشریح کرد تا بتوان از خسارت‌های مالی و روحی و روانی در آینده، پیشگیری نمود؛ زیرا برنامه درسی آموزش عالی، قلب آموزش و ترکیب اندیشه، عمل و هدف است [۲۹] و مهم‌ترین ابزار دستیابی هر نظام آموزشی به رسالت‌ها و هدف‌های خود است [۳۰] و تردیدی نیست که برنامه‌های درسی به عنوان قلب نظام آموزش عالی در نظر گرفته می‌شود [۳۱]. در حال حاضر حقوق خانواده از

روش‌ها

این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و بر حسب شیوه گردآوری داده، از نوع پژوهش‌های توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری، شامل استادیت رشته حقوق ایران در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بود. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بود. بر اساس روش جی پاور (G-Power) ۹۰ نفر Effect size = 0.50, $\alpha \text{ err prob} =$

گرفتند) پرسشنامه های ناقص حذف و تعداد ۹۰ پرسشنامه بدون نقص مورد تحلیل قرار گرفت. تجزیه تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ انجام شد. از آزمون کلموگراف اسمیرنف برای نرمال بودن توزیع آماری متغیرها استفاده شد و با توجه به رعایت پیش فرض های آمار پارامتریک از آزمون های آماری پارامتریک استفاده شد. برای تحلیل پرسش های پژوهش از آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آزمون های آماری تی تک نمونه ای و تی مستقل استفاده شد.

آموزش حقوق خانواده ۷ گویه) و جماعت ۳۲ گویه است. گویه ها بر اساس طیف لیکرت، از یک (خیلی کم) تا پنج (خیلی زیاد) نمره گذاری شده است. نقطه برش نیز با توجه به طیف لیکرت (۱ تا ۵)، ۳ می باشد. روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان (۶ نفر) تأیید شد و پایایی پرسشنامه با استفاده از ضربی آلفای کرونباخ ۰/۸۸ تعیین شد که نشان دهنده پایایی مناسب ابزار است. فرایند اجرا بدین صورت بود که ابتدا پرسشنامه تهیه و به صورت حضوری و از طریق ایمیل برای اساتید رشته حقوق ایران ارسال گردید، سپس پرسشنامه ها پس از پیگیری توسط پژوهشگر جمع آوری و مورد تحلیل قرار

یافته ها

جدول ۱. فراوانی و درصد نمونه بر اساس جنسیت

درصد	فراوانی	رشته تحصیلی
		مرد
		زن
		جمع کل
۹۱/۱۱	۸۲	
۸/۸۹	۸	
۱۰۰	۹۰	

در این قسمت ابتدا نتایج به صورت جدول ارائه می شود و در ادامه به تفکیک سؤال، توضیحات لازم ارائه می شود.

با توجه به نتایج جدول (۱)، ۸۲ نفر (۹۱/۱۱) از افراد نمونه از اساتید مرد و ۸ نفر (۸/۸۹) از افراد نمونه از اساتید زن بودند که جماعت ۹۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون t تک نمونه ای

متغیر	میانگین نظری:	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری	مقدار t
ضرورت آموزش حقوق خانواده	۰.۰۰۱	۹۰	۴/۵۲	۰/۶۸۵	۱۲/۱۸	۸۹	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
فرصت آموزش حقوق خانواده	۰.۰۰۱	۹۰	۴/۸۶	۰/۵۸۷	۱۲/۱۵	۸۹	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
تهدیدهای آموزش حقوق خانواده	۰.۰۰۱	۹۰	۴/۷۴	۰/۶۱۷	۱۲/۷۹	۸۹	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
نگرش ها نسبت به آموزش حقوق خانواده	۰.۰۰۱	۹۰	۴/۶۷	۰/۷۴۸	۱۲/۰۸	۸۹	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱
آمادگی نیروی انسانی برای آموزش حقوق خانواده	۰.۰۰۱	۹۰	۴/۸۲	۰/۴۵۷	۱۲/۸۷	۸۹	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱

یافته ها نشان می دهد که میانگین آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی به عنوان فرصت ۴/۸۶ و میانگین مورد انتظار (نظری) برابر با ۳ بود. مقدار t برابر $0.001 < 0.01$ با توجه به حاصل $Sig = 0.001$ برابر با 0.01 می باشد. با توجه به اینکه مقدار t در سطح خطای کمتر از 0.01 معنی دار بود، لذا نتیجه گرفته می شود که میانگین تجربی با میانگین نظری تفاوت معنی داری دارد. همچنین از آنجاکه میانگین تجربی بیشتر از میانگین نظری بود، می توان گفت آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید به عنوان یک فرصت تلقی می شود.

سؤال ۳: تهدیدهای (آثار منفی و زیان های احتمالی) آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید تا چه اندازه اند؟
یافته ها نشان می دهد که میانگین تهدیدهای آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی ۴/۷۴ و میانگین مورد انتظار (نظری)

سؤال ۱: ضرورت آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید تا چه اندازه است؟

یافته ها نشان می دهد که میانگین ضرورت آموزش حقوق خانواده ۴/۵۲ و میانگین مورد انتظار (نظری) برابر با ۳ بود. مقدار t برابر $12/18$ و سطح معناداری حاصل $Sig = 0.001 < 0.01$ با توجه به اینکه مقدار t در سطح خطای کمتر از 0.01 معنی دار بود، لذا نتیجه گرفته می شود که میانگین تجربی با میانگین نظری تفاوت معنی دار بود. همچنین از آنجاکه میانگین تجربی بیشتر از میانگین نظری بود، می توان گفت آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید ضرورت زیادی دارد.

سؤال ۲: اساتید تا چه اندازه آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی را به عنوان فرصت تلقی می کنند؟

سؤال ۵: میزان آمادگی نیروی انسانی برای آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید تا چه اندازه است؟

یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی ۴/۸۲ و میانگین مورد انتظار (نظری) برابر با ۳ بود. مقدار t برابر ۱۲/۸۷ و سطح معناداری حاصل $Sig=0.001 < 0.01$. با توجه به اینکه مقدار t در سطح خطای کمتر از ۰.۰۱ معنی‌دار بود، لذا نتیجه گرفته می‌شود که میانگین تجربی با میانگین نظری تفاوت معنی‌داری دارد. همچنین از آنجاکه میانگین تجربی بیشتر از میانگین نظری بود، می‌توان گفت آمادگی نیروی انسانی برای آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی در حد بسیار بالای است.

۶- آیا میان دیدگاه اساتید در خصوص عوامل یادشده با توجه رشته تحصیلی اساتید تفاوت وجود دارد؟

برای مقایسه دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص آموزش حقوق خانواده بحسب جنسیت افراد نمونه نیز از آزمون تی مستقل استفاده شد که با توجه به یافته‌ها در همه مؤلفه‌های مذکور، تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص آموزش حقوق خانواده بحسب جنسیت اساتید وجود ندارد و به علت معنی‌دار نبودن تفاوت نظرات اساتید و زیادشدن تعداد جدول از ارائه گزارش به صورت جدول خودداری شده است.

تحقيقی در زمینه پژوهش حاضر صورت نگرفته است و اکثر پژوهش‌ها بر آموزش حقوق بشر تأکید دارند و این پژوهش می‌تواند زمینه ایی برای توجه به این امر مغفول باشد. نتایج نشان داد اساتید با ضرورت و فرست آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی موافق بودند و نگرش اساتید درباره آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی را خوب ارزیابی کردند. آن‌ها معتقد بودند تهدیدی جدی در این خصوص وجود ندارد و آمادگی نیروی انسانی را نیز در حد مطلوب می‌دانند. این امر نشان دهنده اهمیت خانواده و توجه بیشتر به مباحث مربوط به آن است؛ زیرا خانواده نهادی بسیار اثرگذار و منتقل‌کننده ارزش‌ها از نسلی به نسل دیگر است [۳۴] و با توجه به اینکه هرچند مبنای تنظیم روابط زوجین و رابطه آنان با فرزندان باید مبتنی بر عطفت و فدایکاری و عشق و علاقه متقابل باشد، ولی خانواده نیز به عنوان واحد کوچک اجتماعی نیاز به مقرراتی دارد که ضمانت اجرای مادی و قانونی داشته باشد. در راستای نیل به این هدف، در قانون مدنی، حقوق مالی و غیرمالی برای اعضاء خانواده مقرر شده است [۲۰] و با عنایت به مبانی فقهی و قانونی حقوق خانواده و برای حفظ مصالح و استحکام خانواده، حقوقی برای زوجین و یا اولاد در قانون مقرر شده است که آموزش آن می‌تواند به استحکام خانواده کمک نماید.

محدویت‌های پژوهش شامل، دشواری دسترسی پژوهشگر به نمونه آماری (اساتید) و همکاری اندک اساتید در پاسخ دهی به

برابر با ۳ بود. مقدار t برابر ۱۲/۷۹ و سطح معناداری حاصل $Sig=0.001 < 0.01$ گزارش شد ($P < 0.01$). با توجه به اینکه مقدار t در سطح خطای کمتر از ۰.۰۱ معنی‌دار بود، لذا نتیجه گرفته می‌شود که میانگین تجربی با میانگین نظری تفاوت معنی‌داری دارد. همچنین از آنجاکه میانگین تجربی بیشتر از میانگین نظری بود، می‌توان گفت آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از دیدگاه اساتید به عنوان یک تهدید تلقی نمی‌شود.

سؤال ۴: از دید اساتید، نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی تا چه اندازه مشبّت‌اند؟
یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی ۴/۶۷ و میانگین مورد انتظار (نظری) برابر با ۳ بود. مقدار t برابر ۱۲/۰۸ و سطح معناداری حاصل $Sig=0.001 < 0.01$ گزارش شد ($P < 0.01$). با توجه به اینکه مقدار t در سطح خطای کمتر از ۰.۰۱ معنی‌دار بود، لذا نتیجه گرفته می‌شود که میانگین تجربی با میانگین نظری تفاوت معنی‌داری دارد. همچنین از آنجاکه میانگین تجربی بیشتر از میانگین نظری بود، می‌توان گفت نگرش‌ها نسبت به آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی در حد بالایی مشبّت است.

بحث

آشنایی با قانون و حقوق، زمانی بیشتر اهمیت پیدا می‌کند که هیچ فردی به دلیل آنکه به قانون جاری جامعه آگاه نبوده، نمی‌تواند در صورت ارتکاب جرم، ادعای عدم تعقیب قضایی کند؛ بنابر این به همان نسبت که اجرای قانون لازم است، آگاهی و آشنایی با قوانین و مقررات نیز مهم است. شاید خیلی از تخلفات و جرم‌هایی که در جامعه روی می‌دهد ناشی از ناگاهی افراد از قوانین جاری باشد که محتوا برخی از پرونده‌های جاری قضایی نیز این وضعیت را آشکار می‌سازد. در حال حاضر فرهنگسازی رعایت قانون و حقوق دیگران از حلقه‌های مفقوده جامعه ما است که در شکل‌های مختلف در جامعه بروز می‌کند. وقتی آگاهی باشد خیلی از جنایت‌ها و جرم‌ها امکان وقوع پیدا نمی‌کند و همین موضوع باعث می‌شود که هزینه‌های جامعه در رسیدگی به این پرونده‌ها از نظر مالی و جسمی کاهش یابد. آموزش حقوق خانواده نیز از الزامات است و واقعیت این است که افراد جامعه ما از نظر میزان آگاهی و آشنایی با قوانین و حقوق و مخصوصاً حقوق خانواده در وضعیت مناسبی قرار ندارند که بخش زیادی از این نارسایی‌ها نیز به وضعیت آموزش ها و برنامه‌های نظام آموزشی بر می‌گردد.

هدف پژوهش حاضر، بررسی امکان‌سنجی آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی از نظر اساتید رشته حقوق بود. تا کنون

قرار دادن درس حقوق خانواده به عنوان یک درس عمومی در دانشگاه، زمینه استحکام خانواده و آشنایی با مسائل مختلف آن را برای افراد تحصیل کرده فراهم آورد. این امر می‌تواند با تشریح حقوق خانواده برای تمام دانشجویان، از خسارت‌های مالی و روحی و روانی در آینده پیشگیری نماید.

ملاحظات اخلاقی

کلیه نویسندهای متعهد بودند که در نگارش و اجرای پژوهش تمامی ملاحظات و استانداردهای اخلاقی را رعایت نمایند و رضایت آگاهانه مشارکت کنندگان، اخلاق در استفاده از پرسشنامه و رعایت حقوق انسانی مشارکت کنندگان در تمام اصول تحقیق مورد احترام بوده است.

سپاس‌گزاری

بدین‌وسیله از تمامی کسانی که در فرایند انجام پژوهش نقش مؤثری داشتند تقدير و تشکر می‌شود.

تضاد منافع

نویسندهای اعلام میدارند در این مطالعه تضاد منافع وجود نداشته است

پرسشنامه بود. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده پژوهشگران از مصاحبه و دیگر روش‌های گرداوری داده نیز استفاده نمایند و نتایج با پژوهش حاضر مقایسه شود. همچنین پیشنهاد می‌شود، آموزش عالی به بررسی عمیق‌تر امکان‌سنجی آموزش حقوق خانواده به عنوان یک درس عمومی اقدام نماید تا بتوان محدودیت‌های پژوهش را به حداقل رساند و نتایجی تکمیلی نیز بدست آورد.

نتیجه‌گیری

از نظر اساتید، آموزش حقوق خانواده در آموزش عالی به عنوان یک درس عمومی در کنار دیگر دروس می‌تواند فرصت مناسب برای تحکیم خانواده ایجاد کند و آشنایی دانشجویان با نظام حقوقی خانواده می‌تواند زمینه‌ساز جامعه مدنی در معنای واقعی باشد. آشنایی با قانون خانواده می‌تواند زمینه مناسب برای آشنایی با مبانی هویت و جایگاه زن و مرد در نظام هستی، نظام اخلاقی خانواده؛ حقوق و مسئولیت‌های اعضای خانواده؛ آشنایی با جایگاه خانواده؛ رفع شباهات فقهی و حقوقی خانواده و درنهایت زمینه‌ساز استحکام خانواده باشد. این مساله توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در سطوح بالای آموزشی را می‌طلبد تا بتوان با

References

1. Sadeghi M, Sadri K, Bagheri S M, Amirpour A.] Feasibility study on crime in the area of family law[, journal of jurisprudence and Islamic law. 2018;15(54): 85-108.
2. Asadi, L S] Family law assessment[, Knowledge at Islamic University. 2011;15(3):92-113.
3.]Sleeter C. Equity, democracy, and neoliberal assaults on teacher education. Teaching and teacher education. 2008; 24(8):1947-57.
4. Viano E. empowering the family, Routledge, peace review: a journal of social justice. 2014.
5. Giddens A.]Sociology[, Translation by Hassan Chavashian, Tehran:ney Publishing.2007.
6. UNESCO ORG (n.d.). Selection Criteria. Retrieved December 9, 2011, from file:///D:/backup/cultural%20capital%202/cc2/Selection%20Criteria%20UNESCO%20%20%202016.htm
7. Silburn SR, Blair E, Griffin JA, Zubrick SR, Lawrence DM, Mitrou FG. Developmental and environmental factors supporting the health and well being of Aboriginal adolescents. Int J Adolesc Med Health. 2007;19(3):345-54.
8. Kuly M, Stewart E, Dudley M. Enhancing cultural capital: The arts and community development in Winnipeg.2005.
9. Carr A. Family therapy: Concepts, process, and practice. Malden: John Wiley & Sons 2012.
10. Sadock B J, Sadock VA, Caplan MD. Synopsis of psychiatry behavioral sciences and clinical psychiatry. New York: John Wiley and Sons. 2003.
11. Bomar P. Promoting health in families: Applying family research and theory to nursing practice (3rd ed.). Philadelphia: Saunders. 2004.
12. Insel PM, Roth WT. Core Concepts in Health Brief. Boston, McGraw-Hill 2008.
13. Artz S, Nicholson D, Halsall E, Larke S.]A review of the literature on assessment risk, resiliency and need[. The National Crime Prevention Center, Department of Justice. Available at: http://cyc.uvic.ca/naty/Literature_Review.pdf 2001.
14. Asadi, L S.] Family Criminal Law [, Tehran, Imam Sadiq University, 2011.
15. Shojaei M S.]The role of the child in the strength and mental health of the family[, Family Strengthening and Its Pathology, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Center, 2005.
16. Motahari M.]Education in Islam[, Tehran: Al-Zahra, 1983.
17. Katouzian N.]Rights General[, Second Edition, Tehran: Publication Co, 2005.
18. Taheri M A, Ansari M .]Encyclopedia of Laws[, Encyclopedia of Private Law, Volume II, Tehran, Altar of Thought, 1986.
19. Katouzian N.]Introduction of Law and Study in Iran's Law System[, 15th Edition, Tehran: Publication Co,1992.
20. Katouzian N.]Civil Laws of Family[, Tehran: Publication Corporation2009.
21. Qaei Bijestani M, Tajfar F.] A Study on the Legal Principles of the Legalization of the Formation of the Bank of the Fetus and its Effect on the Consolidation of the Family[, Two Quarterly Journal of Law and Law in the Family, 2018; 23(68): 97-123.
22. Tabatabai SMH.]Al-Meysan Interpretation[, Volume 2, Allameh Scientific and Intellectual

- Foundation, Tehran, Second Edition, pp. 239 and 209, 1985.
- 23. Katozian N.]Family Laws [, Tehran, Publishing Co., Third quarter, 1992
  - 24. Khodadadi S.]Study and analysis of the changed cases of family Laws after the Islamic Revolution of Iran[, Faculty of Law and Islamic Law, Islamic Azad University, Master of Science (MSc). 1394.
  - 25. Alippanah A, Sadeghi M, Shafizadeh Khooljani M.]The Relationship Between the Legal Patterns of the Family Administration and the Couples' Fiscal Laws [, 2016; 49 (2): 261-278.
  - 26. Rostamian Ameshchi F.]Content Analysis of the Components of Family Laws in Upper Handwritten Documents and Textbooks of the 10th[, Educational Sciences MSc Thesis, Alzahra University, 2018.
  - 27. Ghazanfari M.]Review of couples' financial and non-financial Laws by relying on the Family Protection Law[, adopted on 1/12/1391, 2014.
  - 28. Akbarineh P.] Preventing the Abuse of Family Law[, Women and Family Studies ", 2011; 4(13): 13-26.
  - 29. Null W. Curriculum: From theory to practice. Rowman & Littlefield Publishers, 2011.
  - 30. Bharvad A j. Curriculum Evaluation. International Research Journal. 2010; 1(12): 72-74.
  - 31. Fathi Vajargah K .]Principles and Concepts of Curriculum Development[, Tehran: The Science of Teachers, 2014.
  - 32. Sarokhani B ,]Introduction to Family Sociology[, Tehran, Soroush, 2006.
  - 33. Cheraghi Koutiani I] . The approach of Islam to four important functions of the family[, Knowledge, 2009; 139, 35-54.
  - 34. Yazdi A.]Maternal Ethics in Islam and Feminism[, Journal of Qom University, 2007; 3, 151-183.